

УДК 373.210.38

Беспалько Г. М.

ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАПРЯМ РОБОТИ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

Стаття присвячена історико-педагогічному аналізу практики естетичного розвитку дітей у дошкільних закладах України у другій половині ХХ ст. Визначено об'єктивні обставини, що вплинули на діяльність вихователів дошкільних установ з естетичного розвитку дітей (оновлення програм виховання й навчання, наявне методичне забезпечення, інтенсивні наукові пошуки вітчизняних дослідників з питань теорії естетичного виховання тощо). Охарактеризовано традиційні (заняття, самостійна діяльність, екскурсія, бесіда тощо) та інноваційні (метод занурення, метод співтворчості, заняття-знайомство тощо) шляхи керівництва зображувальною діяльністю дітей. Підкреслюється, що значну роль в оновленні змісту діяльності дошкільних закладів у напрямі естетичного розвитку вихованців відіграла творча активність педагогів. Зроблено висновки, що зображувальна діяльність розглядалась як важливий засіб впливу на естетичний розвиток дітей; вихователі комплексно використовували різні види мистецтва (живопис, музика, художнє слово); експериментували з формами естетичного виховання; розробляли авторські методики занять з кожного виду мистецтва для окремих вікових груп дітей задля розвитку творчих здібностей, активності, самостійності в художній діяльності тощо.

Ключові слова: дошкільник, естетичний розвиток, зображувальна діяльність, дошкільний заклад, малювання, аплікація, ліплення, Україна.

Реформування сучасної системи освіти в Україні торкнулось дошкільця як базової ланки, де закладаються основи особистісного розвитку людини, формуються перші соціальні компетенції, здатність до освоєння зовнішнього світу і його вдосконалення через відповідну професійну діяльність. Суспільні відносини, навколишній природний світ, твори мистецтва, щоденний побут є об'єктивними обставинами, які сприяють чи гальмують становлення особистості як естетично чутливої, емоційної людини, що бажає перетворювати навколишнє за законами гармонії та краси. Якомога більш ранній розвиток у дитини естетичного сприйняття світу, мистецтва, себе, інших людей, залучення до посильної художньої діяльності, виховання потреби посильно вносити елементи прекрасного в життя, формування основ естетичного смаку, пізнання й удосконалення творчих здібностей – пріоритетні завдання естетичного розвитку дошкільників, реалізація яких відбувається передусім у дошкільних закладах.

Пошук інноваційних підходів до діяльності з естетичного розвитку вихованців дошкільних установ в Україні важливо здійснювати з урахуванням сучасних досягнень теорії естетичного виховання, досвіду розвинутих країн Європи і світу, водночас не ігноруючи й не применшуючи набутків вітчизняного дошкільця, зокрема, й другої половини ХХ ст. Цей історичний період характеризується, з одного боку, організованою, відповідальною, творчою практичною діяльністю вихователів дитячих садків України в 50–80-ті рр., з іншого – потужним зламом, який відбувся в 90-х рр. й торкнувся, зокрема, й підходів до естетичного розвитку дошкільників. З огляду на вищезазначене, друга половина ХХ ст. в розвитку теорії і практики естетичного виховання дітей заслуговує на увагу та вивчення.

Відзначимо, що зміст, завдання, принципи естетичного виховання особистості завжди були в центрі уваги науковців. Ідеться про праці В. Бутенка, І. Зязюна, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Рудницької, Т. Смирнової, Г. Шевченка та ін. Історичні аспекти проблеми досліджували О. Донченко, Л. Жербіна, І. Зарудна, І. Ларіна, О. Михайличенко, Т. Танько, Т. Тюльпа, В. Фомін та ін. Вивченню форм, методів, засобів естетичного виховання й розвитку особистості присвятили наукові розвідки Е. Белкіна, А. Богуш, Н. Бондаренко, Н. Гавриш, Л. Косачова, В. Котляр, Г. Марочко, Т. Науменко, В. Пабат, Н. Фоломєєва, Л. Хлебнікова та ін. Безпосередньо проблема естетичного виховання дітей у дошкільних закладах України в другій половині ХХ ст. висвітлена в публікаціях і кандидатській дисертації М. Чернявської, де автор розглядає весь спектр засобів естетичного розвитку, особливу увагу звертаючи на музичне виховання.

З урахуванням здійснених наукових досліджень та усвідомлюючи важливість вивчення одного з аспектів естетичного розвитку особистості, а саме за допомогою зображувальної діяльності, метою статті визначено висвітлення та аналіз практичної діяльності вихователів у дошкільних закладах України другої половини ХХ ст. з естетичного розвитку дітей засобами зображувальної діяльності.

Констатуємо, що аналізувати процес організації та здійснення естетичного розвитку дітей засобами зображувальної діяльності в дошкільних закладах України у другій половині ХХ ст. необхідно з урахуванням об'єктивних історичних культурно-освітніх обставин. По-перше, у досліджуваній період відбувалось удосконалення системи дошкільного виховання в Україні (у складі СРСР – прим. Г. Б.), зокрема, й у напрямі активізації естетичного розвитку дошкільників. У програмах навчання й виховання дітей 50–80-х рр. – нормативному забезпеченні діяльності дошкільних установ – чітко окреслювались зміст, форми та методи організації естетичного виховання дошкільників, простежується об'єднання елементів естетичного виховання (зв'язок між мистецтвом і дійсністю, між моральним, розумовим, фізичним та естетичним вихованням, між організаційними формами естетичного виховання); посилення дидактичного складника естетико-виховного

процесу; створення естетичного середовища в дитячих садках. Із методичного погляду увага акцентувалась на розробленні програми естетичного виховання й методик занять з кожного виду мистецтва для окремих вікових груп, пошуку шляхів розвитку в дітей здібностей і творчої активності під час навчальних занять та інших видів виховної роботи. У 90-х рр. ХХ ст. модернізація системи естетичного виховання дітей у дошкільних закладах характеризується орієнтацією на гуманістичні засади формування особистості, залучення дітей до національних і духовних цінностей; зміною стратегії естетичного виховання (зменшення кількості навчальних занять на користь дитячої гри, увага до самостійної художньої діяльності, творчості; створення інтегрованих курсів; диференційований підхід), варіативністю програмного забезпечення. Отже, естетичне виховання в дошкільних закладах стало обов'язковим складником навчально-виховного процесу, здійснювалось під час навчальних занять (малювання, ліплення, аплікація, конструювання, музичне виховання, розвиток рухів, мови, ознайомлення з предметами та явищами природи й суспільного життя).

По-друге, вітчизняними науковцями здійснювались інтенсивні дослідження проблеми, зокрема, у напрямі вдосконалення теоретичних засад естетичного виховання, а саме шляхів формування в дітей естетичного сприймання, емоційного ставлення, здатності розуміти прекрасне в житті й мистецтві, бажання перетворювати світ за законами краси; комплексного використання різних видів мистецтва для естетичного розвитку дітей; розроблення методик зображувальної діяльності (малювання, аплікація, ліплення, конструювання), які б сприяли залученню дітей до художньої діяльності, розвитку творчих здібностей (Н. Ветлугіна, М. Дубовик, Н. Дяченко, В. Захарова, Н. Кириченко, Т. Казакова, М. Киященко, Т. Комарова, В. Котляр, Г. Підкурманна, Е. Пугачевська, Н. Сакуліна, Л. Сірченко, Л. Скиданова та ін.). Практичні рекомендації вихователям розробляли колективи Інституту дошкільного виховання АПН СРСР і НДІ педагогіки України, вони посідали чільне місце на шпальтах фахового періодичного видання «Дошкільна освіта»; згідно з наказами Міністерства освіти УРСР з метою збагачення змісту естетичного виховання в дошкільних закладах проводились тематичні наради, науково-практичні конференції, семінари, педагогічні читання для завідувачів, вихователів тощо. У 1990-ті рр. науковці активно підключилися до розроблення програм для дошкільних закладів (О. Кононко, З. Плохій, О. Проскура та ін.), спрямували зусилля на дослідження й апробацію позитивного зарубіжного та вітчизняного досвіду, розроблення методик інноваційної діяльності вихователів.

Практичний досвід вихователів дошкільних закладів України у другій половині ХХ ст. пропагувався на сторінках фахових видань. Так, у журналі «Дошкільна освіта» діяли рубрики: «Методичні розробки, конспекти, плани»; «Практика»; «Методична служба: на шляхах перебудови»; «На допомогу вихователям», а з 1991 р., коли відділом проблем естетичного виховання завідувала Н. Андрусич, важлива інформація містилась у рубриках: «Теорія і методика»; «Лабораторія передового досвіду»; «Практика»; «Авторитет педагога»; «Банк ідей»; «До уваги вихователів»; «Гостра проблема» тощо. З 1997 р. навчально-методичний комплекс з проблем дошкільного виховання становили часопис «Дошкільне виховання» й додатки: «Палітра педагога» і «Джміль», у рубриках останнього («Художня студія»; «Вернісаж»; «Майстерня»; «Студія декоративного мистецтва») описувався досвід вихователів дошкільних закладів. Така джерельна база дає змогу висвітлити та проаналізувати основні напрями практичної діяльності вихователів дошкільних закладів України з естетичного розвитку дітей у другій половині ХХ ст.

Заняття – основна форма навчально-виховної роботи в дошкільній установі – відігравали провідну роль в естетичному розвитку дошкільників. Під час навчання дітей малювання, ліплення, аплікації вихователі виконували подвійне завдання: по-перше, розвивали в дітей естетичне сприймання, емоції, спостережливість, художній смак, по-друге, формували зображувальні уміння й навички (опанування образотворчими техніками, добір кольорової гами, розташування об'єктів на малюнку, відображення форми предметів тощо) [6, с. 16–17].

Декоративне малювання, технік якого навчали вже з молодшої групи, найкраще розвивало естетичний смак дітей. Наприклад, вихователі дитсадка «Зірочка» Івано-Франківської області на основі зразків народного мистецтва знайомили дітей з технікою гуцульського орнаменту, декорування; виготовлення предметів побуту (вишивання візерунків на скатертині, серветках, хустинках) [10, с. 28–29].

Цікавий досвід накопичено на початку 1970-х рр. у дитсадку № 403 Києва, де проводилися тематичні заняття з малювання («Малювання рушника», «Малювання декоративної квітки з обвідкою», «Малювання хустинки» тощо). Естетичні почуття, художній смак, насолода від спілкування з прекрасним пронизували їх організацію. Починали від навчання простих елементів (декоративна квітка з довгих мазків, декоративна квітка з обвідкою, завитки, агрус, соняшник, декоративні квітки (волошка, волове око, вогник тощо)), оволодіння малювання плазом і кінчиком пензля, елементарними принципами побудови візерунків у різних геометричних формах, діти в підготовчій групі опановували мистецтво прикрашання візерунками предмети (посуд, іграшки, одяг). Стимулювалася вихователями й самостійна зображувальна діяльність дітей, а саме створення орнаментів за власним задумом, без зразків [3, с. 18–26].

Ліплення – другий вид зображувальної діяльності після малювання, який посідав чільне місце у формуванні естетичних смаків і практичних навичок дітей, починаючи з молодшої групи. У 1970-ті рр. значної популярності набула опішнянська іграшка, яка використовувалась у процесі естетичного розвитку, зокрема, вихователями Полтавщини. Заняття мали пізнавальний характер (знайомство з властивостями глини, навички ліплення найпростіших елементів), згодом – опанування ліпленням глиняних керамічних іграшок (напри-

клад, персонажів казок «Зайчикова хатка», «Рукавичка», «Засць та ведмідь» тощо) [13, с. 27–28]. На заняттях з аплікації в ці роки почали використовувати соломку, з якої діти виготовляли шкатулки, складали сюжетні композиції. У дитячих садках у сільській місцевості дошкільники самі збирали соломинки, вчилися їх зберігати, підготовлювати до використання [8, с. 28–29].

У програмах для дошкільця у 80-ті рр. ХХ ст. акцент робився на формуванні художньо-образного бачення дітей, взаємозв'язку дитячої художньої діяльності з образотворчим національним мистецтвом. Естетичний розвиток засобами зображувальної діяльності спрямовувався на вироблення навичок відображення краси за спостереженнями, уявою, з натури, під час знайомства з творами живопису. Для кожної вікової групи були сформульовані завдання щодо ознайомлення дітей з доступними їхньому розумінню видами народного декоративного мистецтва російського, українського та інших народів, сформульовані програмні вимоги з техніки малювання [11, с. 26].

З метою формування естетичного смаку в дітей вихователі використовували ілюстрації з журналів «Барвінок», «Веселі картинки», «Вогник», «Малятко», «Мурзилка»; у забезпеченні необхідною наочністю вихователів значну роль відіграла редакція аркушевої продукції «Мистецтво», яка видрукувала комплекти наочно-дидактичного матеріалу (з методичними рекомендаціями) до «Українських народних казок», творів дитячої художньої літератури, таких як «Пори року» (автор О. Соловйова); «Ми граємо» (автор К. Батурина); «Картини з навколишнього життя» (автор Н. Зеленко); «Мауглі» Р. Кіплінга; «Золотий ключик» О. Толстого; «Малюк і Карлсон» А. Лінгрен; «Розповіді про тварин»; «Наталя Забіла – дітям»; «Дошкільникам про школу»; «Народні казки»; «Київ – столиця УРСР» тощо. Водночас було видано окремі серії, такі як «Російські та українські письменники», «Композитори», що склались із 36 портретів [1, с. 16–17].

Головна мета образотворчої діяльності в дошкільних закладах полягала в сприянні вихованню творчої особистості. Зміст занять передбачав ознайомлення дітей з творами народного і професійного мистецтва (М. Приймаченко, К. Білокур, Є. Миронова, П. Власенко та ін.), оволодіння ними відповідними прийомами й навичками зображення. Тематика занять пов'язувалась із сезонними явищами природи, улюбленими дитячими творами художньої літератури, традиційними святами, визначними подіями, урахували особливості декоративно-ужиткового мистецтва певного історико-культурного регіону [9, с. 15].

Досвід вихователів Черкащини, дошкільних закладів Закарпаття відбивав зв'язок навчання дітей зображувальної діяльності через долучення до культури рідного краю, що відбилася в побуті, одязі, святах, витворах декоративно-ужиткового мистецтва, народних піснях. На заняттях з малювання, ліплення, аплікації, конструювання, в музичній, театралізованій діяльності вихователі в спільній діяльності з дітьми розвивали в них практичні навички, ілюструючи красу мистецьких творів краян [5, с. 22–23].

Чільне місце в роботі з естетичного розвитку дітей посідали екскурсії до художніх музеїв і виставки, які здійснювались за таким планом: у першій частині дітям пояснювали значення подій, яким присвячено виставку, відбувалось визначення змісту й виражальних засобів конкретних творів, а в другій частині проводився детальний аналіз 1–2 творів. Заключна частина заняття присвячувалась самостійному огляду виставки дітьми [7, с. 6–7].

У 90-х рр. ХХ ст. «родзинками» досвіду з естетичного розвитку дітей засобами зображувальної діяльності вважаємо таке:

– роботу виховательки д/з № 10 м. Івано-Франківська М. Демчук, яка поряд із традиційними формами зображувальної діяльності використовувала нетрадиційні (малювання пальцем на вологому папері, малювання свічкою, кляксографія, ліплення з паперової маси), а вплив естетичного змісту її занять підсилювався звучанням народної музики [4, с. 24];

– діяльність з ознайомлення дітей з творами живопису завідувачки дитсадком № 88 м. Горлівка Донецької області Л. Шкаріної. Розроблена нею система занять із зображувальної діяльності спрямовувалась на розвиток у вихованців потягу до прекрасного, навчання бачити красу навколо себе й у повсякденних речах, розуміти й цінувати кращі зразки образотворчого мистецтва. Автор пропонувала заняття для дітей різного віку, залучаючи до їх проведення професійних художників, обираючи різноманітні локації (парк, ліс, груповий майданчик, павільйон, художній музей), використовуючи найкращі поетичні зразки та музичні твори задля ілюстрування, дидактичні ігри (наприклад, добір епітетів до слова осінь, небо, дерева тощо) [14, с. 8–9].

Вихователь-методист ясел-дитсадка № 242 м. Запоріжжя Л. Шульга створила й апробувала власну методику роботи з естетичного розвитку дітей засобами зображувальної діяльності, яку рекомендували для ознайомлення читачам журналу «Дошкільне виховання» фахівці Відділення дошкільного виховання Інституту системних досліджень освіти України. Автор чітко розставляє акценти щодо ролі зображувальної діяльності: головне її завдання – виховання естетичних почуттів, додаткове – навчання технічних прийомів. Малювання, вважає вона, благодатна діяльність для виховання почуттів, а зустрічі з творами мистецтва створюють у дитини відповідний настрій, збуджують уяву й фантазію, викликають бажання власної творчості, тобто «прагнення відтворити свої почуття і враження спонукають взятися за пензель чи олівець» [15, с. 16]. Л. Шульга детально висвітлює систему своєї роботи з дітьми: зміст занять-знайомств, організацію циклу занять за методикою занурення, використання прийомів для спонукання дитини до творчої самостійної діяльності. Значна увага вихователем-методистом приділялась розвитку творчих здібностей дітей на заняттях з малювання (написання натюрморту, портрету), використання казки як прийому розвитку естетичних

суджень дитини («Барви зими», «Барви дощу», «Барви моря», «Казка про пензель» тощо). Безумовною родзинкою цієї методики є використання так званих «Масок настрою» під час підготовки та проведення заняття із зображувальної діяльності.

Про контакт вихователів-практиків і науковців свідчить той факт, що накопичений досвід, узагальнений і науково обґрунтований, ставав предметом жвавого обговорення на шпальтах «Дошкільного виховання», як-от публікації доцента Рівненського педагогічного інституту О. Трусової, присвячені методиці й організації зображувальної діяльності дітей за мотивами українського декоративно-прикладного мистецтва [12, с. 10–11].

У навчально-виховному процесі дошкільних закладів, крім традиційної структури занять, почали використовуватись тематичні та комплексні заняття. Основою тематичних уважалась головна тема, висвітлення якої передбачалось різними шляхами й засобами, а під час комплексних поєднувались усі види художньої діяльності (художньо-мовна, музична, образотворча, танцювальна). Комплексні заняття об'єднувались певною темою та одним завданням, яке полягало в ознайомленні дітей із відповідними художніми образами, жанрами творів або засобами художньої виразності (форма, композиція, ритм тощо). У 1980–1990-ті рр. вихователі широко використовували потенціал комплексних занять з ознайомлення дітей з творами митців, на яких образотворче мистецтво поєднувалося з художнім словом, музикою, що сприяло розвитку емоцій дитини, її уяви, отриманню насолоди від прекрасного.

Зазначимо, що упродовж досліджуваного періоду увага зверталась на визначення та оформлення місць для зон самостійної дитячої діяльності, добір обладнання відповідно до її видів і віку дітей. До таких зон належали зображувальна, музична, театралізовано-ігрова, художньо-мовна й ігрові майданчики. Найбільшою за розміром і насиченістю матеріалами вважалась зона зображувальної діяльності, де розташовувалось відповідне обладнання для малювання, ліплення, аплікації, виготовлення різноманітних виробів. Уважалось, що використання широкого асортименту матеріалів збагачує художню діяльність дошкільників, спонукає їх до творчого використання. Так, наприклад, у старших вікових групах, окрім гуаші, акварелі, пластиліну та паперу різного кольору й формату, рекомендувалось мати темперу, туш, кольорову пастель, клаптики тканини, синтетичну плівку, шкіру, керамічну глину тощо. Для обладнання зони зображувальної діяльності використовувались репродукції картин, художні листівки, зразки творів народно-прикладного мистецтва та дитячі роботи. На ігрових майданчиках діти малювали на асфальті кольоровою крейдою, викладали мозаїку з керамічної плитки, зображення з камінців, сучків і гілок рослин, ліпили з глини, будували споруди з піску, займалися пап'є-маше, плетінням із соломки, взимку – створювали скульптури зі снігу, використовуючи кольоровий лід для прикрашання. Чільне місце в оформленні дошкільного закладу відводилось творам мистецтва, які не тільки прикрашали приміщення, а й сприяли художньому вихованню дітей, формуванню в них естетичного смаку. Програмами вимагалось, щоб експонати були високохудожніми, доступними за змістом для дітей кожної вікової групи, а їх розташування мало вписуватись у загальне оформлення інтер'єру, гармоніювати з кольорами та можливостями простору [2, с. 38–40].

Отже, характерними рисами практичного досвіду вихователів дошкільних закладів України з естетичного розвитку дітей засобами зображувальної діяльності упродовж другої половини ХХ ст. були акцент на використанні образотворчого мистецтва як впливового засобу розвитку в дітей естетичного сприймання, емоцій і почуттів, творчості, формування художнього смаку; комплексне використання різних видів мистецтва (живопис, музика, художнє слово); пошук нових організаційних форм естетичного виховання; розроблення авторських методик занять з різних видів мистецтва для кожної вікової групи дітей, пошук шляхів розвитку в дітей здібностей, творчої активності, бажання до самостійної художньої діяльності, використання вихователями методів співтворчості тощо. Подальшого вивчення й аналізу потребує досвід вихователів дошкільних закладів з естетичного розвитку дітей, який не був відомий широкому освітянському загалу та міститься в архівних джерелах (звітах управліннь освіти, дитячих садків окремих областей України).

Використана література:

1. Бондар О. Використання наочного матеріалу на заняттях / О. Бондар // Дошкільне виховання. – 1984. – № 9. – С. 16–17.
2. Буркіна Н. Художнє оформлення дошкільного закладу / Н. Буркіна // Дошкільне виховання. – 1977. – № 8. – С. 38–40.
3. Вороніна О. Г. Народне мистецтво у навчанні дітей малювання / О. Г. Вороніна, Г. М. Рибак // Дошкільне виховання. – 1973. – № 6. – С. 18–26.
4. Демчук М. Розвиваймо творчість дітей / М. Демчук // Дошкільне виховання. – 1998. – № 6. – С. 24–26.
5. Ждан В. Збагачує духовна спадщина / В. Ждан, І. Товма // Дошкільне виховання. – 1990. – № 1. – С. 22–23.
6. Контребінська Є. Про навчання малювання в дитячому садку / Є. Контребінська // Дошкільне виховання. – 1958. – № 1. – С. 16–17.
7. Котляр В. Мова живопису / В. Котляр, В. Захарова // Дошкільне виховання. – 1989. – № 1. – С. 6–7.
8. Миронюк Г. Ф. Аплікації з соломки / Г. Ф. Миронюк // Дошкільне виховання. – 1971. – № 8. – С. 28–29.
9. Поліщук О. Використання елементів декоративних розписів Черкащини у роботі з дітьми / О. Поліщук // Дошкільне виховання. – 1996. – № 10. – С. 14–15.
10. Самокиш В. Зразки декоративного мистецтва на заняттях з малювання / В. Самокиш // Дошкільне виховання. – 1970. – № 1. – С. 28–29.
11. Сірченко Л. Декоративне малювання в дитячому садку / Л. Сірченко, Л. Скиданова // Дошкільне виховання. – 1987. – № 6. – С. 26–27.

12. Трусова О. Наслідуючи майстрів / О. Трусова // Дошкільне виховання. – 1992. – № 6–7. – С. 10–11.
13. Шиян Г. Художня кераміка в дитячому садку / Г. Шиян // Дошкільне виховання. – 1970. – № 1. – С. 27–28.
14. Шкаріна Л. Шлях до мистецтва / Л. Шкаріна // Дошкільне виховання. – 1992. – № 1. – С. 8–9.
15. Шульга Л. Коли оживають речі / Л. Шульга // Дошкільне виховання. – 1993. – № 6. – С. 16–17.

References:

1. Bondar O. Vykorystannia naochnoho materialu na zaniattiakh / O. Bondar // Doshkilne vykhovannia. – 1984. – № 9. – S. 16–17.
2. Burkina N. Khudozhnie oformlennia doshkilnoho zakladu / N. Burkina // Doshkilne vykhovannia. – 1977. – № 8. – S. 38–40.
3. Voronina O. H. Narodne mystetstvo u navchanni ditei maliuvannia / O. H. Voronina, H. M. Rybak // Doshkilne vykhovannia. – 1973. – № 6. – S. 18–26.
4. Demchuk M. Rozvyvaimo tvorchist ditei / M. Demchuk // Doshkilne vykhovannia. – 1998. – № 6. – S. 24–26.
5. Zhdan V. Zbahachuie dukhovna spadshchyna / V. Zhdan, I. Tovma // Doshkilne vykhovannia. – 1990. – № 1. – S. 22–23.
6. Kontrebinska Ye. Pro navchannia maliuvannia v dytiachomu sadku / Ye. Kontrebinska // Doshkilne vykhovannia. – 1958. – № 1. – S. 16–17.
7. Kotliar V. Mova zhyvopysu / V. Kotliar, V. Zakharova // Doshkilne vykhovannia. – 1989. – № 1. – S. 6–7.
8. Myroniuk H. F. Aplikatsii z solomky / H. F. Myroniuk // Doshkilne vykhovannia. – 1971. – № 8. – S. 28–29.
9. Polishchuk O. Vykorystannia elementiv dekoratyvnykh rozpysiv Cherkashchyny u roboti z ditmy / O. Polishchuk // Doshkilne vykhovannia. – 1996. – № 10. – S. 14–15.
10. Samokys V. Zrazky dekoratyvnoho mystetstva na zaniattiakh z maliuvannia / V. Samokys // Doshkilne vykhovannia. – 1970. – № 1. – S. 28–29.
11. Sirchenko L. Dekoratyvne maliuvannia v dytiachomu sadku / L. Sirchenko, L. Skydanova // Doshkilne vykhovannia. – 1987. – № 6. – S. 26–27.
12. Trusova O. Nasliduiuchy maistriv / O. Trusova // Doshkilne vykhovannia. – 1992. – № 6–7. – S. 10–11.
13. Shyian H. Khudozhnia keramika v dytiachomu sadku / H. Shyian // Doshkilne vykhovannia. – 1970. – № 1. – S. 27–28.
14. Shkarina L. Shliakh do mystetstva / L. Shkarina // Doshkilne vykhovannia. – 1992. – № 1. – S. 8–9.
15. Shulha L. Koly ozhyvaiut rechi / L. Shulha // Doshkilne vykhovannia. – 1993. – № 6. – S. 16–17.

Беспалько А. М. Эстетическое развитие детей средствами изобразительной деятельности как направление работы дошкольных учреждений Украины (вторая половина XX века)

Статья посвящена историко-педагогическому анализу практики эстетического развития детей в дошкольных учреждениях Украины во второй половине XX в. Определены объективные обстоятельства, повлиявшие на содержание, формы и методы деятельности воспитателей по эстетическому развитию детей (обновление программ воспитания и обучения, наличие методического обеспечения, интенсивные научные поиски ученых по вопросам теории эстетического воспитания и т. д.). Охарактеризованы традиционные (занятия, самостоятельная деятельность, экскурсия, беседа и т. д.) и инновационные (метод погружения, метод сотворчества, занятие-знакомство и т. д.) пути руководства изобразительной деятельностью детей. Подчеркивается, что значительную роль в обновлении содержания деятельности дошкольных учреждений в направлении эстетического развития дошкольников сыграла творческая активность педагогов. Сделаны выводы, что изобразительная деятельность рассматривалась как важное средство влияния на эстетическое развитие детей; воспитатели комплексно использовали разные виды искусства (живопись, музыка, художественная литература); экспериментировали с формами воспитания; разрабатывали авторские методики для отдельных возрастных групп детей с целью развития их творческих способностей, активности, самостоятельности.

Ключевые слова: дошкольник, эстетическое развитие, изобразительная деятельность, дошкольное учреждение, рисование, аппликация, лепка, Украина.

Bespalko H. M. Aesthetic development of children by means of figurative activity as a directive of work Ukraine preschool institution (second half of XX st.)

The article is devoted to the historical-pedagogical analysis of the practice of aesthetic development of children in preschool institutions of Ukraine in the second half of the XX century. The objective circumstances that influenced the activity of preschool educational institutions for the aesthetic development of children were identified (updating of education and training programs, available methodological support, intensive scientific searches of domestic researchers on the theory of aesthetic education, etc.). Traditional (classes, independent activities, excursions, conversations, etc.) and innovative (method of immersion, method of co-creation, classes-acquaintance, etc.) are described. The ways of guiding the depictions of children are described. It is emphasized that the creative activity of teachers played an important role in updating the content of preschool institutions in the direction of aesthetic development of pupils. It is concluded that figurative activity was considered as an important means of influencing the aesthetic development of children; educators used complex art (painting, music, artistic word); experimented with forms of aesthetic education; developed author's methods of classes for each type of art for certain age groups of children for the development of creative abilities, activity, independence in artistic activities, etc.

Key words: preschooler, aesthetic development, figurative activity, preschool institution, drawing, application, modeling, Ukraine.